

Lech Wyszczelski

Pomajowa wizja szkolenia Wojska Polskiego : wytyczne z 1927 roku

---

Przegląd Historyczno-Wojskowy 14(65)/1 (243), 113-130

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

POMAJOWA WIZJA SZKOLENIA WOJSKA POLSKIEGO. WYTYCZNE Z 1927 ROKU

Zamach majowy 1926 r. w Polsce i przejęcie pełnej, aczkolwiek nieformalnej władzy przez marsz. Józefa Piłsudskiego skutkowało nie tylko zmianą politycznego układu sił w Polsce. Miało wpływ na niemal wszystkie dziedziny funkcjonowania państwa, w tym szczególnie silnie na kierunki rozwoju Wojska Polskiego. Marszałek mógł zrealizować swoją wizję organizacji wojska i przygotowania do wojny, przede wszystkim uniezależnienia go od zmian politycznych. Wprowadził w nim dwa piony: pokojowy i wojenny. Ten drugi uniezależnił od wpływów polityki. Przejął bezpośrednie zwierzchnictwo nad obydwoimi pionami, zajmując stanowisko ministra spraw wojskowych i generalnego inspektora sił zbrojnych. Wprowadzenie przez marsz. Piłsudskiego tzw. dwóch torów (pokojowego i wojennego) kierowania wojskiem miało na celu nie tylko jego oddzielenie od polityki, ale także od politycznej kontroli nad jego funkcjonowaniem. Oznaczało to w pewnym sensie ograniczenie demokratycznego modelu sprawowania władzy z tendencją do wprowadzenia modelu autorytarnego.

Do kierowania pionem wojennym utworzony został Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych (GISZ) mający odpowiadać przygotowanie sił zbrojnych na czas wojny. 6 sierpnia 1926 r. prezydent Ignacy Mościcki wydał dekret „O sprawowaniu dowództwa nad siłami zbrojnymi w czasie pokoju i ustanowieniu Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych”¹. Szczegółowe kompetencje GISZ zostały określone w rozkazie Ministra Spraw Wojskowych z 19 października 1926 r. Za najważniejsze uznano *prowadzenie studiów nad działaniami wojennymi; przygotowanie wszystkich części planu wojny; przysposobienie wyższych dowódców do zadań wojennych; ustalenie wytycznych wyszkolenia*². Odtąd szkolenie bojowe znalazło się wyłącznie w gestii GISZ, który odpowiadał zwłaszcza za gry wojenne, ćwiczenia i manewry z wojskami. Był on organem samodzielnym, nie podlegał kontroli parlamentu.

Do przewrotu majowego za całość szkolenia, w tym szkolenia bojowego wojsk odpowiadał minister spraw wojskowych, czyniąc to za pośrednictwem Sztabu Generalnego. Komórką bezpośrednią tym się zajmującą był Oddział III Szkolenia Sztabu Generalnego. Pewien wpływ na jego model i funkcjonowanie na szczeblu centralnym mieli inspektorzy broni. W odniesieniu do poszczególnych broni, wojsk i służb za kształcenie i szkolenie odpowiadały też odpowiednie departamenty Ministerstwa Spraw Wojskowych (MSWojsk). W administracji terenowej za całość kształcenia i szkolenia wojsk odpowiadali przede wszystkim dowódcy okręgów korpusów (OK). Ich kompetencje dotyczyły formacji wojsk znajdujących się w dowodzonych przez nie dowództwach okręgów korpusów (DOK). Funkcje kontrolne

¹ Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 sierpnia 1926 r., o sprawowaniu dowództwa nad siłami zbrojnymi w czasie pokoju i ustanowieniu Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych, „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 1926, nr 79, poz. 445.

² Centralne Archiwum Wojskowe (dalej – CAW), Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych (dalej – GISZ), Gabinet GISZ, I.302.1.3, Rozkaz ministra spraw wojskowych marsz. Józefa Piłsudskiego z 19 X 1926 r.

były przynależne inspektorom armii, ale ich kontrole były prowadzone głównie pod kątem szkolenia bojowego.

Piłsudski uważał, iż podstawowym celem działalności wojska winno być jego szkolenie, zwłaszcza bojowe, które po objęciu władzy w 1926 r. oceniał za niewystarczające i dlatego nakazał jego gruntowną reorganizację, ujednoczenie i poddanie centralnemu kierowaniu. Utrudnieniem był brak własnej, odpowiadającej potrzebom bazy szkoleniowej, tj. strzelnic i placów ćwiczeń oraz niski poziom ogólny poborowych.

Problematyka szkolenia, aczkolwiek z wyłączeniem szkolenia bojowego wojsk, pozostała w kompetencji MSWojsk; ale za szkolenie bojowe wojsk odtąd miał odpowiadać generalny inspektor sił zbrojnych i inspektorzy armii, a nie jak wcześniej Sztab Generalny WP i częściowo DOK. Przyjęto zasadę, że minister spraw wojskowych co roku będzie wydawał „Wytyczne wyszkolenia”. W imieniu ministra (w latach 1926–1935 był nim marsz. Piłsudski) sygnował je wiceminister, do 1931 r. – II wiceminister, po tej dacie I wiceminister³. Jedynie pierwsze wytyczne, publikowane niżej, osobiście podpisał Marszałek.

Wydawane dokumenty miały służyć dowódcom związków taktycznych i oddziałów za podstawę do opracowywania własnych wytycznych na okres szkoleniowy – zimowy i letni. Poziom wyszkolenia był kontrolowany w czasie ćwiczeń oddziałów, ćwiczeń garnizonowych i międzydywizyjnych oraz podczas inspekcji i manewrów. Wiceminister odpowiedzialny na dowodzenie i szkolenie wojskiem w czasie pokoju zadania te realizował poprzez Biuro Ogólno-Organizacyjne, a od 1934 r. przez Departament Dowodzenia Ogólnego. Z procesu szkolenia zostały zupełnie wyłączone DOK; odpowiadały jedynie za materialne jego zabezpieczenie. Dowódca OK został odsunięty od kierowania ćwiczeniami i manewrami wojskowymi. Jego zadaniem było przygotowywanie podstaw do szkolenia bojowego. Malało ponadto oddziaływanie na szkolenie wojsk, zwłaszcza szkolenie bojowe, fachowych departamentów MSWojsk.

Rewolucyjne zmiany w systemie szkolenia bojowego wojsk i kadry dowódczej nastąpiły w 1927 r. Już w kwietniu ukazały się wydane przez MSWojsk, za podpisem marsz. Piłsudskiego, „Wytyczne wyszkolenia na okres letni”, które całkowicie zmieniały system szkolenia wojsk. Jego podstawą miało być zastosowanie *metody ciągłości, bez potrzeby pomijania poszczególnych szczebli wyszkolenia*. Wprowadzono rozwiązania systemowe obowiązujące faktycznie do września 1939 r. Nowością były ćwiczenia międzydywizyjne i ćwiczenia specjalne.

Na szkolenie wojsk przewidywano w tym czasie formalnie około 17,5 miesiąca w piechocie, 18,5 miesiąca w artylerii i 22,5 miesiąca w kawalerii. Faktycznie trwało ono około 12 miesięcy, przy niespełna 2-letniej służbie wojskowej poborowych. Było to szkolenia prowadzone zarówno w oddziałach, jak i w formie ćwiczeń i manewrów.

Nowością we wprowadzonym przez Piłsudskiego systemie szkolenia wojsk było obarczenie inspektorów armii i generałów do prac przy GISZ odpowiedzialnością za kontrolę całokształtu wyszkolenia wojsk – nie tylko bojowego. Ich zadaniem miała być praca nad wyszkoleniem i ujednoczeniem wojska. Realizowane to było

³ *Zarys dziejów wojskowości polskiej (1864–1939)*, Warszawa 1990, s. 539.

podczas inspekcji oddziałów i związków taktycznych. Piłsudski postawił kierowniczej kadrze GISZ zadanie ujednoczenia metod szkoleniowych. Mieli tego dokonywać przede wszystkim podczas inspekcji, ćwiczeń i gier wojennych.

Publikowany dokument pokazuje wady organizacyjne polskich związków taktycznych czasu pokoju: brak broni pomocniczych i służb, niewystarczające środki transportu. Stąd w ćwiczeniach pozorujących działania wojenne zachodziła konieczność ich dodatkowego przydzielania, jak i zwalniania pewnego sprzętu i wyposażenia z zapasu wojennego.

Do tej pory „Wytyczne...” nie były nigdzie drukowane w całości, a tylko nieliczni historycy wojskowości powoływali się na ich fragmenty. Publikowany dokument znajduje się w Centralnym Archiwum Wojskowym, w zespole Centrum Wyższych Studiów Wojskowych pod sygnaturą I.340.4.2. Wydany został przez Biuro Ogólno-Organizacyjne Ministerstwa Spraw Wojskowych.

Przygotowując dokument do druku współcześnieiono pisownię, poprawiono błędy i interpunkcję, a skróty rozwinięto w nawiasach kwadratowych. Pominięto zaś 8 dołączonych do dokumentu załączników, uznając, że nie wnoszą one zbyt wielu elementów do prezentowanej ogólnej nowej wizji szkolenia bojowego wojsk.

Lech Wyszczelski

* * *

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
BIURO OGÓLNO-ORGANIZACYJNE
L. 4000/I. Wyszcz.

Warszawa, 29 kwietnia 1927 r.

WYTYCZNE WYSZKOLENIA NA OKRES LETNI

C z ę ś ć I Program i metoda

Zasadniczym celem wyszkolenia w okresie letnim jest doskonalenie w dowodzeniu dowódców na wszystkich szczeblach od drużyny aż do dywizji włącznie. Wyszkolenie w tym okresie, w odróżnieniu od okresu zimowego, ma jako tło jedynie i wyłącznie – teren.

Dotychczasowy system przeprowadzania wyszkolenia w okresie letnim nie dał dostatecznych rezultatów. System ten bowiem, opierając się wyłącznie na zasadzie jak najdalej idących oszczędności, stwarzał na ogół w stosunku do większości o[kręgów] k[orpusów] konieczność kolejnego wysyłania do obozów ćwiczebnych poszczególnych wielkich jednostek⁴, co pociągało za sobą następstwa niemożliwe do utrzymania na dłuższą metę – zrujnowania zasady ciągłości w wyszkoleniu oraz niejednorodność wyszkolenia, zwłaszcza między wcieleniami wiosennym i jesiennym w broniach o dwurazowym wcieleniu.

Zasady ustalone w niniejszych wytycznych zrywają zupełnie z dotychczasowym systemem, zapewniając całkowicie możliwość przeprowadzenia wyszkolenia przy

⁴ Związki taktyczne.

zastosowaniu metody ciągłości bez potrzeby pomijania pośrednich szczebli wyszkolenia. (Przystępując do ćwiczeń drużyny, trzeba zakończyć wyszkolenie pojedyncze, przed przejściem do ćwiczeń plutonu, trzeba zakończyć wyszkolenie drużyny itd.). Zasady te jednocześnie gwarantują bardziej jednolity poziom wyszkolenia.

W tym celu czas od dn. 1 IV do 10 IX zostaje podzielony na dwa zasadnicze okresy, odrębne pod względem charakteru ćwiczeń w nich przerabianych oraz różne pod względem czasu trwania w zależności od potrzeb wyszkolenia wynikających z właściwości poszczególnych rodzajów wojsk.

I. Okres (od 1 IV do 15 VII) charakteryzuje się tym, że jest wyłącznie poświęcony na dokończenie i zamknięcie całkowitego wyszkolenia indywidualnego we wszystkich grupach wyszkoleniowych danego rodzaju wojsk tak, aby można było przystąpić z nimi do następnego szczebla wyszkolenia – szkoły oddziałów.

Zakres pracy w tym okresie jest różny dla wojsk o jedno- lub dwurazowym wcieleniu i obejmuje:

a) w stosunku do wojsk o dwurazowym wcieleniu:

- 1) zakończenie z rekrutami wcielenia wiosennego szkoły szeregowca (szkoły rekruta i drużyny), kładąc specjalny nacisk na wyszkolenie bojowe oraz wyczerpanie programu strzelań szkolnych I klasy;
- 2) doskonalenie w dowodzeniu absolwentów pułkowych szkół podoficerskich wcielenia jesienno-kosztu czasu przeznaczanego na instruowanie;
- 3) dla starszych grup wyszkoleniowych – współpracę z kadrą zawodową nad wyszkoleniem rekruta;
- 4) doskonalenie się w ogóle szeregowych starszych grup;
- 5) strzelanie szkolne II kl. i strzelanie bojowe starszych grup;
- 6) specjalizację starszych grup.

b) w stosunku do wojsk o jednorazowym wcieleniu:

- 1) dokończenie szkoły szeregowca;
- 2) specjalizację szeregowców starszego rocznika;
- 3) rozpoczęcie szkoły oddziałów;
- 4) rozpoczęcie współdziałania w ramach danego rodzaju wojsk;
- 5) szkołę ognia artylerii.

II. Okres (od dn. 15 VII do 10 IX) jest właściwym okresem, w którym winien być osiągnięty podany na wstępie niniejszych wytycznych cel. Ujawnia się tu zasadnicza cecha przyjętego systemu szkolenia opartego na metodzie ciągłości. Możliwość zastosowania tej metody zostaje zapewniona przez system **równoczesnego** pobytu wszystkich wielkich jednostek dla przerobienia szkoły oddziałów na terenach przejściowo zajętych i w obozach ćwiczebnych (w tych o[kręgach] k[orpusów], które te obozy posiadają). Ponadto dzięki temu ilość czasu przeznaczanego dla tego szczebla wyszkolenia jest jednakowa we wszystkich jednostkach, co w rezultacie doprowadzi do jednolitości poziomu wyszkolenia.

Zakres pracy przypadający na II okres obejmuje: szkołę oddziałów, ćwiczenia sztabów, współpracę broni i ćwiczenia międzydywizyjne. Pod względem kolejności czasu pracy przeznaczanego na poszczególne z tych gałęzi prace, okres ten dzieli się na trzy podokresy, które odpowiadają następującym szczeblom nauki i doskonalenia dowódców w dowodzeniu:

- a) 1 podokres – szczebel niższych dowódców (plutonu, kompanii, szwadronu),
- b) 2 podokres – szczebel średnich dowódców (batalionu, dywizjonu, pułku),

c) 3 podokres – szczebel wyższych dowódców (P[iechoty] D[ywizyjnej], B[rygady] K[awalerii], D[ywizji] P[iechoty], D[ywizji] K[awalerii], S[amodzielnej] B[rygady] K[awalerii]).

Ad. a) zasadniczo w zakresie tego podokresu leży wydoskonalenie dowódców (zarówno z kadry zawodowej, jak i rezerwy) od drużyny do kompanii (szwadronu) włącznie, w dowodzeniu ich jednostkami. Gdzieniegdzie ponadto może zająć potrzeba nauczania dowodzenia tych dowódców, którzy przeszli z innych rodzajów wojsk lub służb.

Prócz tego, że praca odbywa się wyłącznie w terenie, do stworzenia warunków, jak najbardziej zbliżonych do wojennych, dowódcom szkolnym należy dawać do dyspozycji oddziały o stanach zwiększonych, odpowiadających lub zbliżonych do wojennych.

Obok tych ćwiczeń odbywanych w jednostkach wojsk przeprowadza się w tym podokresie ćwiczenia sztabów DP, DK, i SBK kierowane przez d[owó]dców tych jednostek na podstawie tematów wybranych spośród nadesłanych przez Sztab Generalny.

Ponadto w wojskach technicznych, które jeszcze w tym podokresie nie biorą udziału w ćwiczeniach współdziałania, odbywa się specjalizacja oraz ćwiczenia drobnych zespołów na tle założeń taktycznych, a więc w warunkach bojowych.

Z powyższego wynikają wymagania stawiane podczas tego podokresu:

- 1) szeregowcy muszą posiadać kompletne opanowanie sprzętu będącego w wyposażeniu najniższej komórki bojowej danego rodzaju wojska oraz zakończoną szkołę szeregowca i drużyny,
- 2) poziom dowódców musi być tego rodzaju, aby nadawali się oni do doskonalenia w dowodzeniu w terenie. Tę kwalifikację winny być dać ubiegłe lata pracy oraz doskonalenie okresu zimowego wraz z pułkową szkołą podof[icerską] w odniesieniu do kadry podoficerów rezerwy,
- 3) konieczność dysponowania jednostkami wchodzącymi organicznie w skład danego rodzaju wojska, aby osiągnąć możność należytego zorganizowania ćwiczeń.

Jako kierownicy ćwiczeń w I podokresie występują dowódcy bezpośrednio, względnie pośrednio wyżsi. Tak więc ćwiczeniem drużyny kieruje bądź dowódca plutonu, bądź dowódca kompanii, ćwiczeniem plutonu bądź dowódca kompanii (szwadronu), bądź dowódca batalionu (dywizjonu).

Ad. b) Zakres ćwiczeń tego podokresu obejmuje wydoskonalenie dowódców batalionów (dywizjonów) i pułków w dowodzeniu ich jednostkami oraz w umiejętności współdziałania z innymi rodzajami wojsk.

Wyszkolenie szeregowca schodzi na plan drugi. W okresie tym szeregowy, występując w charakterze wykonawcy, tylko wydoskonalą się i ugruntowuje nabyte wiadomości.

Do przeprowadzenia ćwiczeń tego podokresu jest rzeczą konieczną dysponować:

- 1) jednostkami walczącymi jednego rodzaju wojska, względnie głównych rodzajów,
- 2) ewentualnie przydzielonymi jednostkami innych rodzajów wojsk.

Ustalone w załączniku nr 2 O[rdre] de B[ataille] jednostek pozostawionych do dyspozycji kierowników ćwiczeń daje, w miarę posiadanych środków, całkowitą możność zaspokojenia potrzeb szkolnych, tj. stworzenia warunków jak najbardziej zbliżonych do rzeczywistości wojennej.

Kierownikami ćwiczeń w tym podokresie występują dcy pułków DP (BK) lub DP (DK, SBK), a wielkie jednostki koncentrują swe organiczne formacje we wspólnych rejonach ćwiczeń.

Ad. c) W r[oku] b[ieżącym] wprowadzam system ćwiczeń międzydywizyjnych, których nie należy identyfikować z manewrami.

Ćwiczenia międzydywizyjne są przedmiotem pracy 3-go podokresu, zakres którego obejmuje wydoskonalenie dow[ódców] DP (DK, SBK) w dowodzeniu swymi jednostkami oraz w umiejętności dysponowania wszystkimi rodzajami wojsk i ewentualnie służb wchodzących w czasie wojny w skład tych wielkich jednostek.

Kierownikami ćwiczeń będą inspektorzy armii, względnie specjalnie wyznaczeni generałowie.

O[rdre] de B[ataille] tych ćwiczeń, ustalone w zał. nr 3, określa zasób środków będących do dyspozycji dla zorganizowania i przeprowadzenia niezbędnej liczby ćwiczeń, zezwalającej przeszkolić wszystkich dowódców wielkich jednostek, których formacje oddano do dyspozycji kierownikowi ćwiczenia.

Ćwiczenia te będą musiały być poza małymi wyjątkami jednostronne i utrzymywane w ramach dywizji o stanach wojennych, ponieważ całokształt oddanych do dyspozycji środków umożliwić będzie zaledwie na:

- a) zorganizowanie jednej wielkiej jednostki o stanach wojennych lub zbliżonych do wojennych i ewentualnie oznaczenie sąsiadów,
- b) odpowiednie przedstawienie nieprzyjaciela,
- c) organizację kierownictwa.

Z oddanych do dyspozycji formacji art[yleryjskich] kierownicy ćwiczeń powinni dążyć do organizowania jak największej ilości sztabów wzgl[ędnie] dowództw artyleryjskich nawet przy ewentualności równoczesnego rozdrabniania jednostek artyleri, umożliwiając szkolonym doskonalenie się w dysponowaniu art[ylerią] oraz w przeprowadzaniu manewru ogniowego.

Wykonanie nakreślonego powyżej programu wymagać będzie od:

- kierowników ćwiczeń międzydywizyjnych,
  - dców DP (DK, SBK)
- celowego i stanowczego pokonywania wszelkich trudności wynikających z:
- konieczności dysponowania dla ćwiczeń jednostkami o stanach wojennych, czego organizacja pokojowa wojska nigdy nie będzie w możności zapewnić,
  - warunków pracy,
  - braków materialnych.

Nie są to jednak trudności, których inicjatywa, pomysłowość i energia dowódców, wynikająca ze zrozumienia ważności celów, nie będzie mogła przełamać.

Załącznik nr 1 do niniejszego rozkazu przedstawia graficznie podział wyszkolenia na okresy z uwzględnieniem szczegółów potrzebnych do zorientowania się w całości przebiegu ćwiczeń letnich.

Zachowanie terminów poszczególnych okresów i podokresów, jak i kolejność ich następstwa jest rzeczą bezwarunkową.

Miejscem wyczerpania zakresu wyszkolenia:

- a) okresu I-go z reguły powinien być garnizon, o ile jednak stan wyposażenia garnizonu w tereny ćwiczebne względnie urządzenia szkolne na to nie pozwolą – tereny przejściowo zajęte w bezpośredniej bliskości garnizonu, ewentualnie stałe

obozy ćwiczeń. W żadnym jednak wypadku nie powoduje to bezwarunkowej konieczności opuszczenia garnizonu przez pełny stan formacji, natomiast istnieć może konieczność opuszczenia garnizonu na pewien okres lub kolejno w czasie następujących kilku okresach przez grupy szkolne odpowiednio zaawansowane w wyszkoleniu, co do czego decyzje pozostawiam d[owód]com O[kręgów] K[orpusów].

- b) okresu II-go będą stałe obozy ćwiczeń, względnie tereny przejściowo zajęte tzw. koncentracją wielkich jednostek. Wyszukolenie tego okresu w zależności od warunków lokalnych może być zapoczątkowane w garnizonie, a następnie kontynuowane w rejonach koncentracyjnych. Zdecydują również o tym dcy OK. W żadnym jednak razie nie mogą ulec opóźnieniu terminy podane w cz. II niniejszego rozkazu jako ostateczne dla rozpoczęcia koncentracji poszczególnych wielkich jednostek i rozpoczęcia II podokresu II okresu wyszkolenia.

Sposób zużytkowania czasu przez wielkie jednostki po ukończeniu ćwiczeń międzydywizyjnych I-ej i II-ej fazy określa dcy OK we własnym zakresie.

Dzień 10 września jest terminem nieprzekraczalnym, w którym oddziały muszą osiągnąć garnizony stałych miejsc postoju, dla zwolnienia starszego rocznika. Nie dotyczy to formacji kawalerii i art[ylerii] konnej, których powrót do garnizonu może nastąpić z końcem września.

Ćwiczenia doświadczalne

W czasie od 1 IV do 10 IX zostanie przeprowadzony przez oddziały cały szereg ćwiczeń doświadczalnych, organizowanych przez szefa Sztabu Gen[eralnego]. Szczegóły odnoszące się do ćwiczeń uregulują osobne rozkazy. Tematy ćwiczeń doświadczalnych, jakie będą przerabiane w okresie koncentracji DP, DK, SBK oraz ćwiczeniach międzydyw[izyjnych], są podane w załączniku nr 2 i 3 do niniejszego rozkazu.

Rezerwiści

W r[oku] b[ieżącym] powołano na 4-tygodniowe ćwiczenia rezerwistów w trzech turnusach. Wytyczne dotyczące sposobu ich powoływania i przeszkolenia zawarte zostały w rozkazy moim Biuro Og. Org. L.150/Taj/27.

Organizacja wyszkolenia rezerwistów według zasad niżej wymienionego rozkazu znajdzie całkowite zastosowanie w stosunku do I i II turnusu. W odniesieniu jednak do III turnusu sprawa ta przedstawia się inaczej. Turnus ten bowiem zostaje powołany podczas przerabiania przez jednostki szkoły oddziałów i ćwiczeń międzydywizyjnych, wskutek czego przede wszystkim będzie musiał służyć do podwyższenia stanów ćwiczących jednostek. W rezultacie nie będzie można zbyt wiele czasu poświęcić na gruntowne przeszkolenie tego turnusu. Dlatego też na III turnus powołano rezerwistów rocznika 1902 i podoficerów rezerwy rocznika 1898 – element, który w czasie służby poznał obowiązujące obecnie zasady walki.

Udział oddziałów K[orpusu] O[chrony] P[ogranicza]

W ćwiczeniach koncentracji i międzydywizyjnych wezmą udział oddziały KOP według zarządzeń wydanych przez dowódcę KOP, po porozumieniu się z dowódcami poszczególnych OK, na terenie których będą odbywały się dane ćwiczenia.

C z ę ś ć II

Wytyczne organizacji ćwiczeń

A. Wskazania ogólne

a) **Szkoła ognia artylerii.** Sposób przeprowadzenia określa załącznik nr 4. Zakres pracy, jak i wskazania metodyczne podaje załącznik nr 5.

Dla zapoznania dców piechoty i kawalerii z technicznymi warunkami pracy artylerii, dcy OK wyznaczają po jednym oficerze sztabowym⁵ z każdej DP, DK, SBK, na cały czas pobytu artylerii OK⁶ na szkole ognia.

Kierownictwo i odpowiedzialność za pracę tych oficerów należy powierzyć szefom art[ylerii] OK.

Po ukończeniu szkoły ognia oficerowie ci składają do DOK w drodze przez szefa art[ylerii] krótkie sprawozdania, uwzględniające poczynione podczas pracy spostrzeżenia. Sprawozdania te szef[owie] art[ylerii] opatrują swymi uwagami odnośnie zainteresowania się poszczególnych oficerów szkołą ognia. W następstwie zostają one przekazane do d[owódcz]tw odnośnych DP, DK, SBK.

b) **Koncentracja wielkich jednostek.**

Okres koncentracji w:

1) DP – 1, 6, 7, 14, 17, 19, 20, 21, 23, 25, 30,

DK – 3,

SBK – 3, 5, 9,

nie może się rozpocząć później jak dnia 1 sierpnia.

2) DP – 3, 4, 5, 9, 13, 15, 16, 24, 27, 29,

DK – 4,

SBK – 2, 8,

nie może się rozpocząć później jak dnia 7 sierpnia.

3) DP – 2, 8, 10, 11, 12, 18, 22, 26, 28,

DK – 1, 2,

SBK – 6,

nie może się rozpocząć później jak dnia 14 sierpnia.

Pozostałe szczegóły określa załącznik nr 2.

Celem wzajemnego zapoznania oficerów kawalerii z działaniami piechoty i oficerów piechoty z działaniami kawalerii dcy OK przydzielają po jednym oficerze sztabowym, ewentualnie młodszym (kpt.) z każdej DP, DK, SBK do poszczególnych wielkich jednostek piechoty i kawalerii.

Kierownictwo i odpowiedzialność za pracę tych oficerów powierzyć należy odnośnym dcom DP, DK, SBK.

Sposób złożenia sprawozdań z odbytych stage'ów [staży] uregulować podobnie jak to określono dla oficerów innych broni, biorących udział w szkole ognia artylerii.

Przed ukończeniem okresu koncentracji 9 DP i 29 DP wystawia każda po jednym ba[tali]onie strzelców i jednym ba[tali]onie ckm według szczegółowych zarządzeń szefa Dep. I. Jednostki te zostaną użyte w ćwiczeniach międzydywizyjnych w myśl załącznika nr 3 do niniejszego rozkazu (ćwiczenia Zambrów i Tomaszów).

⁵ Oficerowie sztabowi posiadali stopień pułkownika, podpułkownika i majora.

⁶ W każdym DOK był pułk artylerii ciężkiej.

c) Obozy letnie szkół oficerskich

Jako obozy letnie dla szkół oficerskich wyznaczam:

- 1) dla OSPiech. (wraz ze Szk. Podch.) – Rembertów,
- 2) dla OSKaw. – wykorzystywanie obozu w Grupie jako terenu dla ćwiczeń w okresie letnim,
- 3) dla OSArt. – Toruń (Podgórze),
- 4) dla OSInż. – Modlin,
- 5) dla Of. Szk. dla Podof. – Biedrusko.

Szefowie dep[artamentów] MSWojsk oraz szef Sam.[odzielnego] Wydz[iału] Art[ylerii] wydadzą potrzebne szczegółowe zarządzenia dotyczące okresu obozowania, umieszczenia szkół w obozach oraz programów pracy w porozumieniu z zainteresowanymi dcami OK.

W szczególności szef Dep. I MSWojsk ustali koszty związane z zainstalowaniem OSPiech. w Rembertowie i w bezpośrednim porozumieniu z Biurem Og.-Org. sposób pokrycia tych wydatków.

Komendant Ofic. Szk. dla Podof. przedłoży w porozumieniu z dcą OK VIII, bezpośrednio do Biura Og.-Org., wnioski dotyczące programu pracy w obozie oraz przemarszu szkoły do Biedruska.

d) Ćwiczenia międzydywizyjne, których szczegóły określa załącznik nr 3, przeprowadzić w trzech fazach tygodniowych.

Okres czasu:

- I-szej fazy – 22 sierpnia–27 sierpnia,
- II-giej fazy – 29 sierpnia–3 września,
- III-ciej fazy – 5 września–10 września.

Okres trwania samego ćwiczenia, względnie ćwiczeń, nie może przekraczać bezwarunkowo czasu pierwszych czterech dni każdej fazy. Pozostały czas potrzebny jest na rozsadę jednostek biorących udział kolejno w poszczególnych fazach.

Za terminowe zwolnienia oddziałów z ćwiczeń, tak, by mogły one osiągnąć w terminie nakazany rejon następnych ćwiczeń, ponoszą całkowitą odpowiedzialność kierownicy ćwiczeń.

Za terminowe dostarczenie środków transportowych ponosi odpowiedzialność ten dca OK, na którego terenie ćwiczenie zostało ukończone. W stosunku do ćwiczenia międzydywizyjnego w rejonie Tomaszowa – dca OK VI.

B. Ćwiczenia specjalne

a) Ćwiczenia sztabów. Z początkiem pierwszego podokresu szkoły oddziałów, tj. w czasie od 15 lipca do 31 lipca należy przeprowadzić po jednym ćwiczeniu sztabów, nie przekraczając ram działania sztabów dywizji.

Celem tych ćwiczeń jest wyszkolenie personelu sztabów w pracy sztabowej w warunkach zbliżonych do wojennych oraz przygotowanie do późniejszej pracy w ćwiczeniach międzydywizyjnych, przy jednoczesnym szkoleniu oddziałów łączności.

Organizacja tych ćwiczeń powinna się opierać na następujących zasadach:

- odbywają się one bez udziału oddziałów głównych rodzajów wojsk,
- biorą w nich udział oddziały w[ojsk] łączności przez co dostarcza się szkolonym sztabom aparatu dowodzenia,
- zaznaczone są wyłącznie dowództwa podległe i równorzędne sąsiednie,

– sztaby dywizji zorganizowane być muszą ściśle według etatów wojennych (łącznie z przedstawicielami służb). W tym celu do dyspozycji kierowników tych ćwiczeń oddać należy prócz oficerów sztabów wielkich jednostek także oficerów sztabów OK,

– w każdym ćwiczeniu wskazane jest przerobić wszystkie fazy walki, powierzając dowództwo kolejno wszystkim dcom DP danego OK.

Kierownictwo tych ćwiczeń będzie wyznaczone.

Na terenie poszczególnych OK ćwiczenia te odbędą się w dwóch fazach:

I-sza faza – OK II, III, IV, VI, VIII – od 18 VII do 23 VII,

II-ga faza – OK I, V, VII, IX, X – od 25 VII do 30 VII.

Rejony tych ćwiczeń ustalą wyznaczeni kierownicy.

Okres trwania ćwiczenia nie może przekraczać czasu pierwszych 4 dni, pozostały czas potrzebny na przetransportowanie jednostek łączności.

b) Pozostałe rodzaje ćwiczeń specjalnych przeprowadzić analogicznie jak w latach ubiegłych, stosując się do wytycznych zawartych w rozkazie b. O. III Szt. Gen. L.dz. 1500/Reg. 26 r.

W całej rozciągłości podtrzymuję również postanowienia tego rozkazu dotyczące przeprowadzania ćwiczeń nocnych, które należy stosować jak najczęściej.

C. Wytyczne organizacji współpracy broni

a) Współpraca piechoty z kawalerią. Dcy DP otrzymują na czas koncentracji do swej dyspozycji oddziały kawalerii w sile najmniej jednego szwadronu.

Wielkie jednostki kawalerii, wydzielające te oddziały, są podane w zał. nr 2 niniejszego rozkazu. 3., 9. i 2. SBK nie wydzielają oddziałów do DP. Po zakończeniu koncentracji oddziały kawalerii przydzielone do DP przechodzą wraz z nimi do rejonu ćwiczenia międzydywizyjnego, gdzie użyciem ich dysponuje w ramach tego ćwiczenia jego kierownik.

b) Artyleria ciężka. Jednostki art[ylerii] ciężkiej, wykluczając 1 p[ułk] a[rtylerii] n[ajcięższej] podciągnąć do współpracy z piechotą w okresie:

1) koncentracji DP,

2) ćwiczeń międzydywizyjnych,

w sposób jak to określają załączniki nr 2 i 3.

c) Łączność. Formacje łączności w r[oku] b[ieżącym] polecam użyć w sposób następujący:

a) w ćwiczeniach sztabów,

b) do ćwiczeń międzydywizyjnych.

W związku z tym polecam zorganizować:

1) na dzień 15 lipca dla ćwiczeń sztabów ze **stanu czynnego** 5 kompanii telegra. DP o stanie wojennym, przy czym kompania telegr. zorganizowana przez:

1. p. łączn. obsłuży w I-iej fazie OK II,
w II-iej fazie OK I.

2. p. łączn. obsłuży w I-iej fazie OK VI,
w II-iej fazie OK X.

5. sam. b. łącz. obsłuży w I-iej fazie OK IV,
w II-iej fazie OK V.

7. sam. b. łącz. obsłuży w I-iej fazie OK VIII,
w II-iej fazie OK VII.

9. sam. b. łącz. obsłuży w I-ej fazie OK III,
w II-ej fazie OK IX.

Przybycie tych jednostek w rejon ćwiczeń określą zainteresowani dcy OK po wzajemnym porozumieniu się.

- 2) Na dzień 20 VIII. Dla ćwiczeń międzydywizyjnych ze stanu czynnego i rezerwistów: jedna kompania teleg. o stanie wojennym, trzy komp. łączn. DK po 2 plutony, czternaście komp. teleg. DP po trzy plutony, dwie komp. rteleg. ciężkie (2 RKG/A+ 2 ROD), jedna komp. rteleg. DP (1 RKA + 6 RKD), trzynaście plutonów rteleg. (1 RKA), trzy plutony rteleg. (1 RKA).

Sposób użycia tych jednostek określają szkice (załącznik nr 6).

Szczegółowe zarządzenia dotyczące sposobu zorganizowania tych jednostek wyda szef Dep. V MSWojsk.

Na okres koncentracji wielkich jednostek formacje łączności przydzielane nie będą. W okresie tym dcy wielkich jednostek rozporządzać będą wyłącznie:

- 1) plutonem łączności pułków broni,
- 2) jednostkami łączności zorganizowanymi według szczegółowych zarządzeń dców OK z pozostających w ich dyspozycji komp. szkolnych łączn. OK.

Szef Dep. V wyda szczegółowe zarządzenia dotyczące sposobu wyposażenia tych jednostek w sprzęt łączności, po uprzednim porozumieniu się z dcami OK.

Do zapewnienia normalnej współpracy lotnika z:

- 1) artylerią – w okresie szkoły ognia,
- 2) piechotą – w okresie koncentracji,

szef Dep. V zarządzi w terminie do dnia 1 V, ażeby:

- 1) wszystkie formacje artylerii zostały wyposażone w typ stacji radio odpowiadającej typowi używanemu przez lotnictwo,
- 2) wszystkie formacje piechoty i kawalerii dysponowały potrzebną ilością płacht.

d) Lotnictwo. W r[oku] b[ieżącym] lotnictwo polecam użyć:

- 1) do współpracy z artylerią w okresie szkoły ognia, przeznaczając dla każdego zgrupowania art[ylerii] pół eskadry obserwacyjnej.
- 2) do współpracy z głównymi wojskami w okresie koncentracji wielkich jednostek, przydzielając do zgrupowań 2–4 wielkich jednostek po 1-ej eskadrze.
- 3) w ćwiczeniach międzydywizyjnych, oddając do dyspozycji kierowników tych ćwiczeń większą ilość eskadr.

Szczegóły przydziału lotnictwa określają szkice (załącznik nr 6).

Dysponować będą lotnictwem:

- 1) w okresie szkoły ognia art. – szefowie art. OK.
- 2) w okresie koncentracji dcy OK względnie najstarszy dca DP danego zgrupowania wielkich jednostek ewent. kierownicy ćwiczeń międzydywizyjnych, o ile znajdować się będą stale już w tym czasie w rejonie koncentracji odnośnego zgrupowania wielkich jednostek.

Zorganizowanie lotnisk pomocniczych oraz lądowisk zarządzi szef Dep. IV MSWojsk w porozumieniu z dcami OK, uzależniając wybór miejsca od:

- 1) miejsc koncentracji art. na szkołę ognia,
- 2) rejonów koncentracji wielkich jednostek,

- 3) rejonów ćwiczeń międzydywizyjnych,
- 4) konieczność lądowania jak najbliżej tych rejonów, by udział lotnika w omawianym ćwiczeniu był bezwarunkowy,
- 5) potrzeb technicznych lotnictwa.

Ponadto szef Dep. IV wyda szczegółowe zarządzenia dotyczące organizacji i wyposażenia eskadr mających wziąć udział w ćwiczeniach.

e) Balony. Komp. balonowe polecam użyć do współpracy z głównymi rodzajami wojsk:

- a) w okresie szkoły ognia art.,
- b) w okresie koncentracji 27 DP,
- c) w ćwiczeniach międzydywizyjnych w rejonie m. Tomaszów. Baon balonowy w tym celu zorganizuje w terminie do dnia:

- 1) 20 maja jedną komp. balonową, którą skieruje na teren OK I do obozu ćwiczeń Rembertów, gdzie pozostanie ona do końca lipca, obsługując kolejne formacje art. OK IV i I, w czasie odbywania przez nią szkoły ognia. W następstwie kompania ta powraca bezpośrednio do Torunia,

- 2) 18 czerwca dwie komp. balonowe, z których:

– jedną skieruje na teren OK V do miejscowości wskazanej przez dcę tegoż OK. Komp[ania] ta współpracować będzie z oddziałami art. OK V w okresie szkoły ognia, po czym powróci do Torunia,

– drugą skieruje na teren OK II do m. Powórk. Komp. ta po współpracy w szkole ognia oddziałów art. OK II pozostanie na miejscu do dyspozycji dcę 27 DP, po czym w dniu 22 sierpnia powinna osiągnąć rejon m. Tomaszów, gdzie zostanie użyta w ćwiczeniu międzydywizyjnym, po czym powraca do Torunia.

Ponadto ba[tali]on balonowy na miejscu obsłuży oddziały art. OK VIII podczas odbywania przez nie szkoły ognia.

Wytyczne szczegółowe dotyczące organizacji i wyposażenia jednostek manewrowych wyda szef Dep. IV MSWojsk.

f) Saperzy. Formacje saperские polecam użyć do współpracy z głównymi rodzajami wojska:

- 1) w okresie koncentracji wielkich jednostek,
- 2) w ćwiczeniach międzydywizyjnych.

W tym celu każdy pułk saperów zorganizuje po:

- 1) dwa dowództwa baonów,
- 2) dwie komp. po dwa plutony.

Zorganizowane komp.:

- jedna ma być zdolna do budowy lekkich kładek i mostów na podporach stałych, oraz budowy kładki szybkowysuwalnej i improwizacji mniejszych przepraw,
- druga do wykonania prac fortyfikacyjnych i budowy kładek na podporach stałych.

Obie kompanie powinny być zdolne do improwizacji fugasów i wysadzania przeszkód.

Do zorganizowania tych jednostek:

- 1) 1-szemu i 2-giemu pułkowi sap. dostarczy zaprzęgu konnego 1-szy pan,
- 2) pozostałym pułkom dla częściowego zastąpienia zaprzęgów konnych, polecam przydzielić po dwa samochody półciężarowe. Konie pozostałe ze stanu p[ułku] saperów].

Ponadto w ćwiczeniu międzydywizyjnym w rejonie m. Sandomierz przewiduje użycie 6-ciu pojazdów pontonowych, z których jeden tylko zostanie oprzęgnięty w 10 p[ułku] sap[erów] przez 1 p[ułk] a[rtylerii] g[órskiej].

Materiał 3 pojazdów dostarczy na miejscu 4 p[ułk] sap[erów].

Dwa pojazdy spławić Sanem z Przemyśla.

W ćwiczeniu tym weźmie udział również pluton żeglugi rzecznej z baonu mostowego, który przybędzie drogą wodną.

Szczegóły organizacji i wyposażenia tych jednostek ustali szef Dep. V MSWojsk osobnym zarządzeniem.

Praca saperów w okresie koncentracji powinna mieć charakter nauczania ich służby w polu, polegający na:

- a) ulepszeniu komunikacji w pasie działań dyw.,
- b) pracach fortyfikacyjnych,
- c) ułatwieniu działań głównych rodzajów broni przez doskonałe zrozumienie właściwych potrzeb tych ostatnich, a więc:
  - 1) w rejonach koncentracji dyw. w terenach przejściowo zajętych prócz udziału w ćwiczeniach, gdzie zadania dla saperów wynikają z założenia ćwiczenia, pociągnąć ich do robót użytkowych, jak naprawa arterii komunikacyjnych, dróg, mostów itp. – przy czym materiał do wykonania prac może być dostarczony przez sejmiki powiatowe względnie organa Min[isterstwa] Rob[ót] Publ[icznych]. Zakres podejmowanych prac musi stać w stosunku prostym do czasu, jaki będzie w dyspozycji.
  - 2) W wypadkach, gdy DP koncentrowane są w stałych obozach ćwiczeń, saperów pociągnąć do budowy wzorowych ośrodków oporu, przy czym zakres wykonywanych robót dostosować do czasu i środków materialnych. Wykonanie całości kształtu rozplanować na kilka lat.

g) Broń pancerna

- 1) **Czołgi.** Ze względu na stan terenów ćwiczebnych w garnizonie Przemyśl polecam 1-szy p[ułk] czołgów skierować do obozu ćwiczeń Leśna na okres czasu od 20 maja do 1 sierpnia, gdzie będzie on kontynuować wyszkolenie indywidualne swego rodzaju wojska i przygotowuje się do współpracy z piechotą.

Czołgi do współpracy z piechotą użyć:

- w okresie koncentracji DP,
- w ćwiczeniach międzydywizyjnych.

W tym celu polecam do dnia 1 sierpnia zorganizować w obozie ćwiczeń Leśna trzy komp[anie] manewrowe według szczegółowych zarządzeń szefa Dep. I MSWojsk, po czym:

- jedną skierować na teren OK III do ob[ozu] ćw[iczebnego] Pohulanka, gdzie będzie współpracować z 19 DP w pierwszej połowie okresu koncentracji, następnie na teren OK I do przyszłego obozu ćwiczebnego Czerwony Bór, gdzie będzie współpracować z 28 DP w drugiej połowie koncentracji,
- drugą skierować na teren OK IV do obozu ćwiczebnego Raducz, gdzie współpracować będzie z 26 DP w pierwszej połowie koncentracji, następnie na teren OK V, w rejon koncentracji 23 DP,
- trzecią skierować na teren OK II, w rejon koncentracji 13 DP, gdzie współpracuje w pierwszej połowie koncentracji, następnie OK VI, w rejon koncentracji 11 DP.

W następstwie wszystkie trzy komp. manewrowe skierować do rejonu m. Tomaszów, gdzie wezmą udział w ćwiczeniach międzydywizyjnych.

2) Samochody pancerne

Oddziały samochodów panc. wezmą udział:

- w koncentracji wielkich jednostek,
- w ćwiczeniach międzydywizyjnych w składzie organizacyjnym DK i SBK.

Dowódcy OK zarządzają przydział samochodów pancernych DP, którym w okresie koncentracji nakazano przeprowadzenie ćwiczeń doświadczalnych z zakresu współdziałania samochodów pancernych z piechotą.

3) Pociągi pancerne

Dy[wiz]jon szkolny pociągów pancernych polecam użyć w ćwiczeniach międzydywizyjnych w rejonie m. Tomaszów i Zambrów.

h) Samochody

Polecam zorganizować dwie kolumny samochodowe w dy[wiz]jonach sam[ochodowych] II i V, które należy użyć:

- w okresie koncentracji wielkich jednostek,
- w ćwiczeniach międzydywizyjnych,

według wytycznych zawartych w załącznikach nr 2 i 3.

Poza tym użycie zwartych oddziałów służby sam. nie przewiduję, natomiast zostanie przydzielona:

- potrzebna ilość [liczba] samochodów i motocykli do zorganizowania jednostek manewrowych broni pomocniczych,
- na okres koncentracji d[owód]com wielkich jednostek po 3 samochody (ciężarowe i półciężarowe), równocześnie wykluczam możliwość redukcji ilości [liczby] samochodów ciężarowych, kursujących, pozostających w dyspozycji dców OK poniżej 12 samochodów (cięż. i półcięż.) przeciętnie na OK.

Dla samochodów użytych do organizacji jednostek manewrowych:

- w. łączności,
- balonów,
- saperów,
- komp. cyklistów,

obsadę kierowców dostarczą dyony samochodowe.

Szczegółowe zarządzenia w tym względzie wyda szef Dep. V MSWojsk. w porozumieniu z dcami OK i zainteresowanymi szefami dep[artamentów] MSWojsk.

i) Służba zdrowia

Z rezerwistów, powołanych w r[oku] b[ieżącym] na ćwiczenia, polecam na terenie poszczególnych OK zorganizować komp[anie] sanit[arne] DP według szczegółowych zarządzeń szefa Dep. VIII MSWojsk. Kompanie te w zależności od uznania dców OK zezwalam podciągnąć do współpracy z wielkimi jednostkami tak w okresie koncentracji, jak i w ćwiczeniach międzydywizyjnych.

j) Żandarmeria

Do zapewnienia służby bezpieczeństwa w rejonach koncentracji wielkich jednostek dcy OK przydzielą z podległych im dy[wiz]jonów żandarmerii odpowiednią ilość [liczbę] oficerów i szeregowych żandarmerii w zależności od stanów oddziałów, biorących udział w koncentracji danej wielkiej jednostki oraz od warunków lokalnych rejonu koncentracji.

Na czas ćwiczeń międzydywizyjnych przydział żandarmerii do kierownictwa ćwiczenia międzydywizyjnego reguluje ten d[owód]ca OK, na terenie którego dane ćwiczenie się odbywa.

W stosunki do ćwiczenia międzydywizyjnego Tomaszów powierzam uregulowanie tej sprawy d[owód]cy OK VI, po porozumieniu się z d[owód]cami OK II i X.

D. Pozorowanie rzeczywistości pola walki

Zasadą przy przeprowadzaniu ćwiczeń w czasie koncentracji oraz międzydywizyjnych winno być: przerobić raczej mniej ćwiczeń, natomiast w każdym z nich przedstawienie pola walki uczynić jak najrealniejsze.

C z ę ś ć III

Ramy budżetowe wydatków na ćwiczenia i zarządzenia materiałowe

A. Dodatki ćwiczebne

Wysokość kredytów przedstawionych do dyspozycji d[owód]com OK na wypłatę dodatków ćwiczebnych określa załącznik nr 7.

W ramach ogólnej ilości dni przeznaczonych dla poszczególnych jednostek, d[owód]cy OK nie mogą zmniejszyć czasu przeznaczonego na koncentrację. Mogą natomiast, w zależności od warunków lokalnych, zwiększyć czas koncentracji kosztem czasu przeznaczonego na ćwiczenia poza garnizonem (zał. nr 7 rubr. 7).

Dodatki ćwiczebne wypłacać w połowie wymiaru ustalonego Dz. Rozk. 17/24.

B. Zakwaterowanie przejściowe

Do dyspozycji dowódców OK przydzielam ryczałtowe kwoty na pokrycie kosztów przejściowego zakwaterowania w wysokości następującej:

OK I	– 91 022 zł
OK II	– 58 513 „
OK III	– 84 519 „
OK IV	– 39 010 „
OK V	– 65 014 „
OK VI	– 78 017 „
OK VII	– 58 514 „
OK VIII.	– 52 013 „
OK IX	– 45 511 „
OK X	– 78 017 „

Wysokość kredytów określono w ustosunkowaniu do stanu oddziałów biorących udział w ćwiczeniach.

Dla zredukowania wydatków, wynikających z konieczności przejściowego kwaterowania, polecam bezwarunkowo wykorzystać do maximum rozbudowane pod względem kwaterunkowym stałe obozy ćwiczeń oraz posiadane namioty. Te ostatnie jednak w ilości, jaka pozostaje po zaspokojeniu potrzeb obozów letnich p[ryz]sposobienia] w[ojskowego].

Obowiązek pokrywania kosztów przejściowego zakwaterowania ciąży na OK według przynależności terytorialnej oddziałów. Np. kwaterunek 30 p[ułku] p[lie]choty] na terenie OK IV pokrywa dowódca OK I.

C. Transport kolejowy

Rozmiary transportów kolejowych, jakimi dysponują poszczególni dowódcy OK, ustala załącznik nr 8.

D. Transport kołowy

Do dyspozycji d[owó]dców OK na wynajem podwó]d przydzielam kwoty ryczałtowe w następującej wysokości:

OK I	- 14 400 zł
OK II	- 9000 „
OK III	- 5400 „
OK IV	- 7200 „
OK V	- 16 000 „
OK VI	- 9000 „
OK VII	- 5400 „
OK VIII	- 4400 „
OK IX	- 9000 „
OK X	- 9000 „

E. Odszkodowania

Kredyty na ten cel preliminowane zostały w ramach budżetu Min[isterstwa] Spraw Wewn[ętrznych], tym samym wypłata odszkodowań uskuteczni]ona będzie przez władze administracyjne I-ej instancji.

W ustosunkowaniu do wojskowego podziału terytorialnego Państwa w przybliżeniu na poszczególne OK, wypadać będzie kwota następująca:

OK I	- 15 200 zł	OK VI	- 19 000 zł
OK II	- 11 400 „	OK VII	- 44 200 „
OK III	- 11 400 „	OK VIII	- 24 200 „
OK IV	- 15 200 „	OK IX	- 11 400 „
OK V	- 19 000 „	OK X	- 19 000 „

Wysokość kredytów pozostających na ten cel do dyspozycji jest stosunkowo mała, zwracam więc uwagę wszystkich d[owó]dców na konieczność jak najściślejszego przestrzegania zasady oszczędzania własności prywatnej, wszędzie tam, gdzie się da to uniknąć, bez poważnej straty dla samych ćwiczeń.

F. Ryczałt na zakup środków do pozorowania rzeczywistości pola walki

D[owó]dcom OK przydzielam na ten cel kwoty ryczałtowe w wysokości:

1500 zł dla każdej DP,
1000 „ „ „ DK,
500 „ „ „ SBK.

Kierownicy ćwiczeń międzydywizyjnych zastrzegą sobie potrzebną ilość środków do przeprowadzenia tych ćwiczeń drogą bezpośredniego porozumienia się z d[owó]dcami OK ewent[ualnie] d[owó]dcami wielkich jednostek, gdyż osobny kredyt do ich dyspozycji przydzielony nie będzie.

G. Ryczałt na zakup materiałów, jakie muszą być oddane do dyspozycji oddziałów saperских

Na ten cel przydzielam do dyspozycji szefa Departamentu V MSWojsk kwotę 5000 zł, którą polecam rozdzielić pomiędzy poszczególne oddziały saperów, w za-

leżności od zadań, wykonanie których zostanie im powierzone zgodnie z postanowieniami niniejszego rozkazu.

H. Amunicja

Dla ćwiczeń osobny przydział amunicji nie nastąpi. Zużycie amunicji należy zmieścić w ramach dotacji ustalonej rozkazem B. Og. Org. L.1000/I Wysz. 27 r.

Wyłącznie dla ćwiczeń o charakterze doświadczalnym nastąpi osobny przydział amunicji z ilości zastrzeżonych wzmiankowanym rozkazem do dyspozycji szefa Sztabu Generalnego.

Gospodarka amunicją ślepą powinna zapewnić dla ćwiczeń międzydywizyjnych następujące normy dziennego zużycia naboju na:

kb i kbk – 20 sztuk

lkm – 250 „

ckm – 500 „

Pozostałe rodzaje amunicji ślepej zarezerwują na ten cel d[owód]cy OK w zależności od swego uznania.

I. Mapy

Potrzebną, a brakującą ilość map zapotrzebują d[owód]cy OK w W[ojskowym] I[nstytucie] G[eograficznym].

J. Wyposażenie w sprzęt

Oddziały biorące udział w ćwiczeniach z reguły należy wyposażyć w sprzęt użytku bieżącego.

Ilość brakująca sprzętu, szczególnie do wyposażenia i zorganizowania oddziałów manewrowych broni pomocniczych oraz służb, zostanie zwolniona z zapasów wojennych, co będzie zarządzane oddzielnym rozkazem.

Szefowie dep[artamentów] w terminie do dnia 2 V br. przedłożą mi w drodze przez B. Og.-Org. szczegółowe zestawienia sprzętu, jaki powinien być zwolniony z zapasów wojennych do wyposażenia jednostek, zorganizowanie których zostanie nakazane niniejszym rozkazem.

K. Zaopatrzenie oddziałów

Sposób zaopatrzenia oddziałów w czasie przemarszu oraz w rejonach ćwiczeń d[owód]cy OK uregulują we własnym zakresie w zależności od środków, jakie zostały oddane do dyspozycji niniejszym rozkazem.

Wskazanem jest zagadnienie to wykorzystać jako ćwiczenia praktyczne dla oficerów intendentów.

L. Zapotrzebowanie kredytów i preliminarze wydatków

Sposób zapotrzebowania kredytów przez dców poszczególnych OK ustalą szefowie zainteresowanych dep[artamentów] MSWojsk.

Szczegółowo skalkulowane preliminarze wydatków związanych z wykonaniem niniejszego rozkazu dcy OK łącznie z uwagami i wnioskami przedłożą do B. Og.-Org. w terminie do dnia 1 VI br.

Skompletowany materiał ma posłużyć do określenia żądań budżetowych na przyszłe lata.

L. Utrzymanie stałych garnizonów

Służbę garnizonową w miejscach stałego postoju oddziałów dcy OK unormują zależnie od warunków miejscowych, przeznaczając do tego celu nieodzownie minimum wojska.

M. Meldunki i sprawozdania

Dcy OK oraz szefowie dep[artamentów] MSWojsk nadeślą do Biura Og.-Org. odpisy wydanych zarządzeń w związku z wydaniem niniejszego rozkazu.

Nadesłanie sprawozdań zostanie zarządzane osobno.

Minister Spraw Wojskowych
[oryginalny podpis J. Piłsudskiego]
Marszałek Polski

Otrzymują:

Minister Spr. Wojsk. (Gab. Min.)
Minister Spr. Wewn.
Generalny Insp. Sił Zbr. (Biuro Insp.)
I. Wiceminister
II. Wiceminister
Szef Sztabu Gen.
Szef Dep. I, II, Art., Uzbr., IV, V, VI, VII, VII.
Dca KOP
Dcy OK I–X
Dcy DP, DK, SBK